

OM DE KERN VAN DE ZAAK

Openingsrede door H. A. de Boer, voorzitter ARPartij, gehouden op de partijraad te Ede, op 1 december 1979.

De stroomversnelling waarin het fusieproces zich bevindt, veroorzaakt voor de kiesvereniging een grote drukte, waar het de beoordeling van documenten van groot gewicht betreft. Na de statuten ligt nu voor ons het ontwerp van het Program van Uitgangspunten van het CDA, als een christelijke politieke groepering. Het komt er op aan deze twee bijvoeglijke naamwoorden, niet van elkaar los te maken, dan wel beide min of meer te verwaarlozen.

Indien wij erin slagen om het eens te worden over een definitief beginsel-program, dan zijn wij ten aanzien van de inhoud van het CDA een aanzienlijk stuk verder gekomen.

Ik herinner u in de eerste plaats aan het feit dat volgens de ontwerp-statuten van het CDA voor het lidmaatschap van het CDA vereist is dat men instemt met grondslag en doel van het CDA. Dat is voor ons het hart van de zaak, maar om in termen van het CDJA-grondslagrapport te spreken „politieke eenstemmigheid, zonder dat eensgezindheid over de grondslag en het functioneren daarvan bestaat, is even ongewenst als het omgekeerde”

Partijvoorzitter H. A. de Boer tijdens het uitspreken van zijn openings-toespraak.

(eenstemmigheid over de grondslag zonder dat er eensgezindheid over politieke zaken bestaat).

Het Program van Uitgangspunten dient tot een nadere omgrenzing van de Nederlandse christen-democratie. Door dit program kan de persoonlijke aanspreekbaarheid, waaraan wij zoveel waarde hechten in de politiek concreet gestalte krijgen. Het Program van Uitgangspunten is opgesteld in het besef van onze verantwoordelijkheid ten aanzien van de oproep van het Evangelie aan het politieke leven. Door dit program kunnen wij elkaar helpen bij het beantwoorden van de vraag „hoe verhoudt zich nu mijn en uw standpunt ten opzichte van het bijbels getuigenis en hoe kunnen wij ons door dat getuigenis laten inspireren?“

Wij willen graag dat in dit Program van Uitgangspunten op zo pregnant mogelijke wijze steeds weer die oproep van het Evangelie in de artikelen en in de toelichting doorklinkt. Wij hebben ons steeds weer te realiseren dat het losmaken van bijbelse begrippen van hun oorsprong, deze begrippen het slachtoffer doet zijn van een langzame, maar zekere erosie. Begrippen die uit hun bijbelse context worden losgemaakt, zullen zich op den duur tegen de strekking van de Heilige Schrift kunnen richten. Als met name onze zorg daarnaar uitgaat, betekent dat niet dat we een soort vroom fetisjisme nastreven. Ook mag het niets te maken hebben met het bouwen aan een persoonlijk- of groepsimago. Deze nadruk heeft wel alles te maken met een zeker stellen van datgene waaraan wij altijd onze christelijke politieke creativiteit willen en moeten ontleen.

Verschraling van de geestelijke achtergrond van het CDA, door welke oorzaken ook, heeft altijd tot gevolg dat de herkenbaarheid van het christelijke teloor gaat en wordt ingeruild voor een zekere mate van behoudzucht, van conservatisme.

Uit wat ik u tot nu toe voorhield wordt u duidelijk dat het Program van Uitgangspunten bepaald niet in de plaats van de grondslag komt. Veeleer zal het ons helpen om de grondslag zo hard en zo concreet mogelijk politiek te laten functioneren.

Kernbewapening

Het is aan één kant jammer dat er terstond na het gereed komen van het ontwerp-Program van Uitgangspunten een heftige discussie is losgebarsten rond het vraagstuk van de kernbewapening. Kennelijk laat het program teveel open op het punt van de politieke stijl van het CDA en ten aanzien van de wijze waarop de ethiek in het politieke handwerk gestalte dient te krijgen. De huidige discussie, inzake de kernbewapening, toont een duidelijk verschil van inzicht aan in CDA-gelederen. Het gaat hierbij niet om een verschil in inzicht wat betreft het mens- en Scheppingsonwaardige karakter van dit wapen. Ieder zal de leuze „kernwapens de wereld uit“ wel tot de zijne willen maken. Dan komt echter het zoeken naar een beleid dat deze veroordeling en dit doel in de praktijk realiseert. Menigeen zou bij Nederland willen beginnen omdat het de aantrekkingskracht heeft van het concrete en aansluit bij de wijsheid „verbeter de wereld en begin bij jezelf“.

Anderen stellen dat zo'n begin ondeugdelijk is voor het werkelijk uit de wereld helpen van de kernwapens.

In het CDA, evenals in de andere grote partijen, schijnt het streven naar eenzijdige ontwapening geen grote aanhang te hebben. De verschillen van mening gaan over standpunten die minder ver uiteenlopen. Het gaat in hoge mate om een vraag van doelmatigheid in de onderhandelingsstactiek, waarbij dat doelmatigheidsstreven gekleurd wordt door de intensiteit van de

normbeleving. Afgezien van hen wier afschuw van het kernwapen heeft geleid tot atoompacifisme, gaat men uiteen ten aanzien van de mate van risico, dat men in het kernwapenbeleid, met het oog op het belangrijke doel van wapenvermindering, wil aanvaarden.

De merkwaardigheid doet zich voor dat de mentale en structurele weerbaarheid van de westerse maatschappij bepaald niet aan het toenemen is. Maar de bereidheid tot militaire weerbaarheidsvergroting is in Navo-landen alom te vinden.

Wellicht is hier een oorzakelijk verband aanwijsbaar. Toch zou de bereidheid om enig risico te aanvaarden, moeten toenemen, teneinde ontwapeningsonderhandelingen een betere kans te geven. Onzerzijds zou een streven naar vergroting van de weerbaarheid van de maatschappij als zodanig tegen geestelijke en politieke druk kunnen dienen tot een vermindering van de eenzijdige nadruk op militaire middelen.

Ons beleid moet zich richten op een vermenselijking van de Oost-West betrekkingen. Men onderschat de mogelijkheden met name op microschaal. Het reizen naar en contacten leggen met mensen in Oost-Europa, individueel of via b.v. kerkelijke groepen en organisaties zou krachtiger gepropageerd moeten worden. Zij die ginds verdrukt worden ervaren daardoor een wezenlijker solidariteit van onze zijde. Anderen die bevooroordeeld en wantrouwend zijn opgevoed en dagelijks worden voorgelicht, kunnen door deze contacten een realistischer kijk op de bedoelingen van westerse mensen krijgen. Indien wij op deze wijze een groter inzicht in de feitelijke verhoudingen in de dictatoriaal geregeerde staten krijgen, kunnen wij onze weerbaarheid daardoor tevens versterken. De talrijke mogelijke niveaus waarop betrekkingen met de Oost-Europese samenleving kunnen worden aangegaan, worden onvoldoende benut. Wie de vrede wil en het militaire element minder wil onderstrepen, zal niet in deze situatie kunnen berusten.

Verstrekpunten... en dan?

Zoals gezegd onderschrijven wij allen het duivelse karakter van het kernwapen. Wij willen er van af, maar hoe.

Hoewel de terugdringing van de rol van het kernwapen in het regeerakkoord is opgenomen is de Regering zelf niet met het voorstel gekomen om „nee” te zeggen tegen de door het Atlantisch bondgenootschap voorgestelde invoering van nieuwe kernwapens. Zij die het CDA in de politiek weinig standvastigheid toeschrijven, wanneer het er op aankomt, hebben de stellingname van de fractie, met het begrip „vertrekpunten” aangeduid, uitgelegd als „beginpunten” om daarna automatisch verder van huis te raken. Het begrip „vertrekpunten” geeft echter veel meer aan dat men elkaar in een gezamenlijke stellingname zo ver als verantwoord was heeft willen vasthouden, om bij een niet slagen in het realiseren van de vertrekpunten bij heroverweging uit te komen.

Weer bij „af” terug te keren.

De vertrekpunten gaan uit van een niet-akkoord zijn met plaatsing. De vertrekpunten gaan ook uit van „beperkte” produktie, en dan denke men eerder aan getallen vanaf 0 dan vanaf 500. Wanneer nu allerwegen wordt gesteld dat produktie en plaatsing zich niet laten scheiden (anders dan in de tijd nodig voor ontwikkeling en/of produktie, hetgeen uiteraard niet het wezen van de gevraagde scheiding is), dan komt de vraag naar heroverweging al luider op ons af.

Onvoldoende duidelijk is of er echt van een ernstige verstoring van het evenwicht tussen NAVO en Warschaupakt sprake is. De militaire deskundigen spreken elkaar hier tegen.

Niet onderzocht is of het in de zestiger jaren aanvaarde „aangepaste antwoord” als toevoeging aan de bestaande afschrikkingstheorie, als een blijvende toevoeging moet gelden, dan wel dat voor het functioneren van die afschrikking met de centrale systemen kan worden volstaan. Ik beklemtoon dat laatste ook uitgaande van de door ons altijd nagestreefde politieke onscheidbaarheid van de Verenigde Staten en Europa.

Een benadering welke wij niet sterk genoeg kunnen benadrukken. Ik meen dat deze vragen ons bij heroverweging van de vertrekpunten bij onderhandelingen op basis van bezorgdheid zouden moeten brengen. Ik zeg dat om meer redenen. De voorgenomen invoering van nieuwe middellange afstandswapens zal, naar het oordeel van de militair, generaal Von Meijenfelt, het onderscheid tussen nucleaire en conventionele bewapening steeds moeilijker hanteerbaar maken.

Dat staat haaks op onze opvatting die luidde dat er meer geld nodig was voor een versterking van de conventionele bewapening, juist om de atoomdrempel zo hoog mogelijk te houden. Nederland is bezig zijn conventionele verplichtingen goed in te vullen. Dan kan niet, willen wij niet in strijd met onze eigen uitgangspunten handelen, tegelijkertijd aan nieuwe kernwapens worden meegewerkt.

De ARP is geen pacifistische partij. De ARP is ook geen partij die het atoompacifisme heeft aanvaard. Wanneer ik hier spreek doe ik dat vanuit de door ons als partij en door het CDA aanvaarde uitgangspunten, zoals die in „Niet bij brood alleen” en in het ontwerp-Program van Uitgangspunten gestalte hebben gekregen.

Het toevoegen van gemoderniseerde wapensystemen acht ik in strijd met de aanvaarde uitgangspunten. En ik vraag er vandaag ook eens uw aandacht voor dat dat geen uitspraak is van atoompacifisten maar van de 3 defensiespecialisten uit de CDA-Tweede Kamerfractie die zelf uit het militaire apparaat voortkomen. Zij zeggen ons dat deze nieuwe wapens niet gemaakt zouden moeten worden.

Meerderheid - minderheid

Ik acht het niet mijn taak hier vandaag de problemen van ook mijn fractievoorzitter, Ruud Lubbers te vergroten. Integendeel, hij mag op steun waar maar mogelijk rekenen.

Voor de fractievoorzitter geldt dat deze er op uit is de meerderheid recht te doen. Een fractievoorzitter heeft ook de taak er voor te zorgen dat de minderheid, zo die hier optreedt, niet in verdrukking komt, niet onderuit gehaald wordt. Ik maak die opmerking niet zonder reden. CDA-voorzitter Steenkamp heeft op 18 november jl. voor de AVRO-radio gezegd dat het CDA bijeen blijft en uit de problemen komt „mits de minderheid op een bepaald ogenblik bereid is zich neer te leggen bij een meerderheidsstandpunt”.

Ik acht dit voor vraagstukken als bijvoorbeeld abortus en kernbewapening een verkeerde benadering. Bij vraagstukken als de door mij genoemde geldt dat men niet in de sfeer van meerderheid/minderheid mag denken wanneer dat het in persoonlijk geweten verantwoord overeind blijven niet langer mogelijk maakt.

Het is een nauwelijks beheersbare technologie die maar doorgaat en die dwingt om steeds maar weer gemoderniseerde wapensystemen te aanvaarden. Het traditionele denken over vrede en veiligheid bracht ons naast die vrede en veiligheid steeds meer nieuwe wapens. Deze weg loopt uiteindelijk

dood. Ik doe dan ook vanuit de deur u in Zutphen dit jaar op 19 mei aanvaarde uitspraak een klemmend beroep op de fractie met kracht te werken aan verdere beheersing en terugdringing van de kernwapens. En bij terugdringing past geen uitbreiding.

Mag ik over uw hoofden heen ook een oproep richten aan de regering en aan met name de grootste oppositiefractie in ons land, met name de Partij van de Arbeid. Er zijn een aantal zaken waarvan wij altijd vinden dat het goed zou zijn wanneer ze door een zo groot mogelijke meerderheid in de Staten-Generaal worden gesteund. En het was in 't verleden bij dergelijke zaken een goed gebruik wanneer de regering ook de oppositieleider betrok wanneer het erom ging zeer moeilijke besluiten te nemen waarvan het erg goed was dat deze nationaal gedragen zouden worden. En ik heb de indruk dat dat niet alleen hoeft te gelden voor Lockheedzaken.

Ik denk dat we hier met een problematiek te maken hebben waarbij het zeer wijs zou zijn wanneer de regering de oppositieleider bij het overleg ten nauwste zou betrekken. En wanneer die oppositie ook de bereidheid zou hebben om aan dat overleg te willen deelnemen en zich bij deze zaak niet alleen te houden aan de makkelijke rol die het oppositie voeren, vanuit ontsnappingsmogelijkheden die men heeft, nu eenmaal geeft.

Ethiek - bijbelgebruik

Tijdens de discussie over de kernbewapening trof mij een opzichtig gebruik van bijbelteksten. Zowel in de inleiding van het rapport Vrede en Veiligheid, als in de reactie daarop tijdens de discussie op het Algemeen Bestuur van het CDA, zijn teksten en hun vindplaatsen op een onsamenhangende wijze naar voren gebracht. Maar dat niet alleen. Zelfs het beroep op de Schrift kwam in het geding. Zo heeft CDA-voorzitter Steenkamp zich bij die gelegenheid gekeerd tegen het elkaar met bijbelteksten te lijf gaan. Steenkamp heeft daarmee natuurlijk niet willen zeggen dat de Bijbel dicht moet blijven. Ik heb uit zijn mond begrepen dat zijn opmerking vooral verstaan moet worden vanuit bezorgdheid over een bijbelgebruik waaruit een alleenvertoningsrecht op een bepaalde uitleg volgt.

Het is goed hierover een discussie te hebben. Voor een partij die zich gehoorzaam wil stellen onder de oproep van het Evangelie is zo'n opmerking toch een signaal dat tot waakzaamheid aanleiding geeft. Immers wij willen juist in de Heilige Schrift inspiratie en richtsnoer voor ons politieke denken en handelen vinden. Het Evangelie wil ons totale bestaan raken, dus richt het zich ook tot het staatkundig leven. Op politiek gebied mogen wij geen andere goden navolgen. Het hart van onze politieke overtuiging wordt gevormd door die evangelische inspiratie en toetsing. Bij deze stelling passen geen opmerkingen die de betekenis van de Bijbel relativeren.

Zeker geen opmerkingen die suggereren dat de Heilige Schrift „om de lieve vrede" er maar buiten gehouden moet worden. Die „lieve vrede zou dan wel eens een puur heidens ideaal kunnen blijken. Kortom, wat is de zin van het CDA, als de Bijbel bij ons publieke werk ons niets meer te zeggen zou hebben omdat een ieder er wat van zijn gading in zou kunnen vinden? Of omdat we met de Bijbel op zak al zoveel fouten in het verleden hebben gemaakt? Dat alles daagt ons slechts uit om de Boodschap beter te leren verstaan en er meer naar te handelen.

Terecht wijst het rapport Vrede en Veiligheid erop dat de Bijbel niet als receptenboek kan dienen. Inderdaad kunnen wij er niet mee volstaan op gezette tijden bepaalde teksten te citeren. Men kan zich echter niet beperken tot het herhaaldelijk doen horen van deze waarschuwing. Men gaat dan licht denken dat de Bijbel weinig praktische betekenis heeft. Velen die dit laatste

menen, zullen maar al te graag de karikatuur van het bijbels receptenboek ten tonele voeren om zich vervolgens onder algemeen applaus van het bijbels getuigenis voor het politieke leven te ontdoen.

Op de kritiek ten aanzien van het bijbelgebruik zou ik nog het volgende willen zeggen. De Bijbel zet ons niet tot denkluheid aan. Bijbels' levens bestaat niet uit het lukraak plukken van bijbelteksten zonder begrip voor de context waarin zij staan, de strekking die zij hebben, de mensen en de situaties waaraan zij geadresseerd zijn.

Een blik op de voorste rijen van de zaal: v.l.n.r. ziet u minister Albeda, minister De Ruiter en echtgenote, prof. Goudzwaard, minister De Koning, erelid dr. J. Donner, P. C. Elfferich en staatssecretaris De Graaf.

Christelijke Politiek

Leven volgens de Bijbel is een zaak van serieuze bezinning, het is God dienen, ook met ons verstand. Wij zijn zelf verantwoordelijk voor de wijze waarop wij de Schrift lezen en worden door de Schrift ook steeds opgezadeld met een eigen verantwoordelijkheid bij de toepassing van Gods heilsboodschap in ons dagelijks leven. Wij hebben destijds, middels het rapport Grondslag en Politiek handelen, vastgesteld dat het Evangelie in de politiek zelfstandig kan worden gelezen en beluisterd, zonder kerkelijke of confessionele bemiddeling. Momenteel blijkt hoezeer wij ons in die zelfstandige lezing nog moeten oefenen. Dat werk kan niet door anderen, bijvoorbeeld door kerkelijke ambtsdragers of (semi-)kerkelijke organen, van ons overgenomen worden. Wij moeten immers het politieke veld zelf kennen om de politieke betekenis van de Schrift te kunnen verstaan.

Uiteraard kan vanuit andere samenlevingsverbanden ons hierbij de helpende hand worden geboden. Zij zullen echter niet over de politiek mogen gaan

heersen. Dat wordt soms door kerkelijke ambtsdragers zeer goed ingezien, zoals bijvoorbeeld in de abortuskwestie. In andere gevallen schijnt dat inzicht te ontbreken, hetgeen wellicht samenhangt met een bepaald partij-politiek engagement. Aan de christen-politicus is het om een weg te zoeken van het Evangelisch getuigenis naar een daartegenover te verantwoorden beleid. Een christen-politicus die alleen het getuigenis laat horen, en het politieke werk verder aan anderen overlaat, kan zich wellicht verheugen in de eventuele zuiverheid van het getuigenis dat hij geeft, maar ontvlucht intussen de verantwoordelijkheid die hem is opgedragen. Wie zich voortdurend op de strategieën en tactieken van het beleid verlaat, teneinde in dat spel zelf staande te kunnen blijven, bedrijft evenzeer een politiek waaraan de Evangelische zin ontvallen is.

Terug naar het probleem van de kernbewapening: wie onzer zich verheugt in de vermeende zuiverheid van het eigen standpunt, verheugt zich slechts in schijnheiligheid. Wie wijst op het gericht Gods waartegenover wij ons dienen te verantwoorden, dient steeds zichzelf daarin te betrekken. Een christen-politicus weet dat in zijn beste keuzen een pakket van gevolgen wordt aanvaard, waarin steeds goede én in wezen onaanvaardbare elementen zijn opgenomen. Wie zich met die wetenschap tevreden stelt, kan geen navolger van Christus worden genoemd. Veeleer moet dit besef, dat wezenlijk zondebesef is, ons rusteloos voortdrijven bij het zoeken naar een beleid waarin iets van het evangelisch getuigenis zichtbaar wordt gemaakt. Dit besef heeft de reformatorische politiek altijd afkerig gemaakt van de pretenties en de handelwijzen, zoals die gevonden werden in laat-middeleeuwse chiliastische sekten, bij revolutionaire wederdopers en bij hen die, teleurgesteld over de onmogelijkheid van realisatie van hun zuiverheidspretenties, de wereld en vooral de politieke wereld meden.

Inmiddels moet datgene wat rond de politieke lezing van het Evangelie is gezegd, ons wel de ogen openen voor het belang van politieke bijbelstudie. Wij hebben de noodzaak van die zelfstandige lezing van de Heilige Schrift niet bepleit om daarna over te gaan tot de orde van de dag. Meer dan voorheen zal moeten worden gezocht naar wat dan voor de politiek de strekking van de Heilige Schrift is. Zo ook heeft de commissie Grondslag en Politiek handelen het gesteld. Laten we dat in praktijk gaan brengen, ook in onze kiesverenigingen en CDA-verbanden.

Die lezing dient gepaard te gaan met een gedegen kennis van de politieke problemen en processen. Onze analyses mogen in kwaliteit niet onderdoen voor de analyses van hen die de politiek met andere criteria benaderen. Christelijke politiek kan een confrontatie met de feiten aan, moet die confrontatie zelfs aangaan op straffe van verlies van geloofwaardigheid. Indien we zo concreet bij het Evangelisch appèl in de politiek willen leven, dan zijn sterke spanningen niet te vermijden. Dat hoeft ons overigens niet te verbazen, ons is geen kalme vaart beloofd.

Crisis?

Ik heb erg lang gesproken over het onderwerp kernbewapening en over de wijze waarop dat thema onder ons in discussie is. U hebt mij nog geen enkele maal daarbij het woord „crisis” of het begrip „eenheid” horen gebruiken. Ik voel mij thuis bij wat Ruud Lubbers op 24 november in een radio-uitzending zei: „Al dat gepraat over crisis of geen crisis is eigenlijk schadelijk, is eigenlijk een minachting voor de zaak zelf”. Een ieder zal het er over eens zijn dat de zaak die nu ter beslissing voorligt er één is waarbij het persoonlijk geweten van mensen veel en veel sterker betrokken is, dan bij tal van andere

zaken het geval kan zijn. Met het begrip „geweten” moet zuinig omgesproken worden. Ik meen niet de staf te mogen breken over degene die in geweten tot een „ja” tegen produktie en zelfs plaatsing meent te moeten komen. Ik meen dat na een gewetensvolle afweging ook degene die tot een „nee” komt recht heeft op dezelfde benadering. Verkettering over en weer acht ik uit den boze.

Wie in een zaak als deze uiteindelijk een motie van wantrouwen tegen een kabinet dat je niet wantrouwt, steunt, doet dat omdat zonder die stem dat wat men in geweten niet meent te mogen doen - anders toch door gaat. Eenheid is een groot goed, maar niet tot elke prijs. Bij deze zaak zal uiteindelijk blijken welke ruimte wij elkaar, na gewetensvolle afweging, willen gunnen om persoonlijk te kunnen antwoorden op het evangelisch appèl dat op een ieder van ons afkomt.

Al met al heb ik nog geen enkele opmerking gemaakt over een rapport dat vandaag - tussen alle bedrijven door - ook behandeld wordt, n.l. dat van de Commissie Politieke Koers. Ik was dat ook niet van plan. Mijn uitgebreide aandacht voor een actueel politiek thema vind ik zo passen in de bedoeling van het rapport waarom wij op 3 maart op de Flevohof hebben gevraagd, dat ik het rapport hiermede wat mij betreft voldoende ingeleid acht.

Wij moesten nu maar snel aan het werk gaan.